

הוי אשור שבט אפי

שאלות עיון בפרק י"י

- א. עיינו בפרק י" – לימדו עם רש"י המצודות ומפרשי הנביא.
עיינו גם במלכים ב' פרקים י"ח – י"ט האירועים המתוארים שם וגם אצלינו
בישעיה ל"ו- ל"ז הם נושאי הנבואות שלנו בפרק י".
- ב. האם הנבואה הזו הנזכרת בפסוקים ה' – ל"ב היא נבואת נחמה לישראל?
האם היא תוכחה או נחמה – יש בה גם תוכחה נוקבת וגם דברי ניחומים
כיצד היינו מגדירים נבואה זו?
- ג. מה יחס הנביא לאשור – האם אשור שליח ה'? מהי התביעה על מלך אשור ועל
עמו האם הנביא מצפה מהם שיתנהגו אחרת כליפי יהודה, למה?
עינו שוב בדברי נציגי מלך אשור, האם יש בדבריהם להסביר שאלה זו?
- ד. מה הגורם המנצח את מחנה אשור? ומדוע? מדוע נענש צבא אשור באש?
"ותחת כבודו יקד יקוד אש" – הנמצא גם בפיוט הנאמר בליל הסדר.
- ה. מהי ההשוואה למלחמת מדין בספר שופטים? מדוע נבחרה דווקא פרשה זו?

2
(ה) הוי אשור, (מאמר זה נמשך על פסוק זי"ן, הוי אשור שבט אפי, והוא לא כן ידמה). הוי שם הקריאה, קורא לאמר הלא אשור הוא רק שבט אפי, הוא אין לו ממשלה מעצמו, רק אפי נתן בידו שבט המושל, שע"י שחרה אפי על העמים נתתי בידו שבט להחריבם. ומפיה מוסיף לאמר, שגם השבט והממשלה שלו אינה בלתי מוגבלת, רק המטה אשר הוא בידו הוא זעמי וקללתי, לא יוכל להכות רק ע"י קללתי, ועם אשר לא זעמתי ולא קללתי אותו אין לו רשות עליו. עתה מכאר דבריו, (נגד הוי אשור שבט אפי אומר): (1) בני חנה אשלחנו, מה שנתתי בידו שבט המושל הוא למען אשלחנו בני חנה אלו ישראל, (ונגד

ומפיה הוא בידם זעמי אומר), ועל עם עברתי אצוני, שאין לו ממשלה להכות את כל הגוי כצדיק כרשע, כי צויתיו ומניתיו רק על עם עברתי, הוא השבט שקללתי וזעמתי עליהם שהוא שבט אפרים לא על שבט יהודה שהיו צדיקים. וגם על השבט שחטאו אין לו רשות להשמידם, רק לשלל שלל את ממונם, אבל אל גופותם לא נתתי לו רשות רק לשמוע פרסם בחפר חוצות, שירמסוהו כחומר הראוי לבנין שרומסים אותו כדי לתקנו לעשות ממנו לבנים או כלי חרס. כן ירמסם כדי לתקנם ולהחזירם בתשובה לא לכלותם ולאכדם:

2/2

2

כיצד? וכו', והיה כי יבצע ה' את כל מעשהו למה ו' (פסוק י"ג) כי אמר בכח ידי עשיתי, אמר לו הקב"ה לאשור, (פסוק ט"ז) היתפאר הגרזן על החוצב בו אם יתגדל המושור על מניפו (כהניף שבט וגו'), והלא אין אתה דומה אלא כקרדום הזה שאם אין אדם מבקע בו אינו שוה כלום ואינו עושה מעצמו כלום, כך במטה הזה אם אין אדם מכה בו אינו מכה כלום מעצמו, אף אתה אינך כלום, אלא מה שאני רודה עולמי כן, ואת מתפאר ואומר בכח ידי עשיתי, (פסוק ט"ז) לכן ישלח האדון ה' צ' במשמניו רוזן וגו', וכל מלכי אומות העולם נדונים על כך ז', אם כן למה פירשו ראשון בלבד [גירסת הילקוש], ואם כן למה פרשו כאשור? לפי שהיה ראשון לרודים מלכות ראשון [שמלך אשור, הוא הראשון שהגלה את ישראל מעל אדמתם והרס את מצריהם] ח'. (ברייתא דל"ב מרות מדה ח', ילקוש ח"א רמו ק"ע)

(?) = 2/2

3

ואסיר גבולות עמים וגו'. בו ביום [ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה כשיבה], בא יהודה גר עמוני ועמד לפניהם בבית המדרש, אמר להם, מה אני לבא בקהל, אמר לו רבן גמליאל, אסור אתה, אמר לו ר' יהושע, מותר אתה, אמר לו ר' גמליאל, הכתוב אומר (דברים כ"ג ד') "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו'", אמר לו רבי יהושע, וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור וכלבל את כל האומות, שנאמר ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים [שהיה מגלה בני עיר זו ומושיבן בעיר אחרת, ומגלה בני עיר אחרת ומושיבן בעיר זו], וכל דפריש מרובא פריש, וכו', מיד התירוהו לבא בקהל י'.

(ידיים פ"ד משנה ד', ברכות כ"ח א', ותפסתא ידיים פ"ד ה"ח,

4

ותחת כבודו יקד יקוד כבודו אש. אמר ר' יוחנן, ותחת כבודו ולא כבודו ממש, רבי יוחנן לטעמיה, דקרי למאניה מכבודתיה (האנשים מכבדים את האדם לפי בגדיו), רבי אלעזר אומר, ותחת כבודו תחת כבודו ממש, רבי שמואל בר נחמני אמר, תחת כבודו כשריפת בני אהרן, מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים, אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים.

א ק"א

5

ותחת כבודו יקד יקוד כבודו אש. אמר הקב"ה, כל מי שהוא מעלה עצמו (שמחגאה), סופו לילך באש וכו', ואף סנחריב עלה את עצמו, שנאמר (לקמן ל"ז כ"ד) "עליתי מרום הרים ירכתי לבנון", וכו' ומה עשה לו, ותחת כבודו יקד יקוד אש מהו ותחת כבודו? ששרף אותם מכפנים והניח כגדיהם מבחוץ, שכבודו של אדם זו היא כסותו, ולמה הניח הקב"ה את כגדיהן? על שהיו בניו של שם, שנאמר (בראשית י' כ"ב) "בני שם עלים ואשור", אמר הקב"ה, חייב אני לשם אביהם שנמלו כגדיהם וכסו ערות אביהם, שנאמר (שם ט' כ"ג) "ויקח שם ויפת את השמלה", לפיכך הניח הקב"ה את כגדיהם ושרף את גופם ככ'. (תנחומא צו ב', שמות רבה י"ח ה', ויקרא רבה ז' ו', מדרש תהלים

(ג) וַיִּזְסַף הַהֹרֵד מִצְרָמָה. יִלְמְדוּנוּ רַבְנֵינוּ, מַהוּ לְהַבְדִּיל עַל גַּר שֶׁל גוֹי בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת. כִּן שְׁנֵי רַבּוֹתֵינוּ, אֲסוּר לְהַבְדִּיל עַל הַגֵּר שֶׁל גוֹי בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת. לְמַה. שֶׁלֹּא שַׁבָּת מִמְּלָאכָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אִם אֵתָּה מִבְּדִיל עַל גַּר שֶׁל גוֹי, אֵתָּה עוֹשֶׂה הַגּוֹי כְּאִלוֹ הוּא סְפוּן. וְהַפְתּוּב אֹמֵר, כֹּל הַגּוֹיִם כְּאִין נִגְדוּ (שְׁעִיָּה מ'). מַעֲשֶׂה בְּאַנְטוֹנוֹנוֹס שֶׁבֶּא לְקַסְרִין וְשָׁלַח אַחַר רַבְּנֵי הַקְּדוּשָׁה, וְהִלֵּךְ עִמּוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּנִי רַבִּי חִיָּא הַגְּדוּל. רָאָה רַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁם לְגִיזוֹן אֶחָד נָאָה וּמִשַּׁבָּת, רָאָשׁוּ מִגִּיעַ לְקַפְּאֵלִיָּס שֶׁל עַמּוּדִים. אָמַר לוֹ לְרַבִּי חִיָּא, רָאָה בְּמָה פְּטוּמִין עֲגָלִין שֶׁל עֶשׂו. נָטְלוּ רַבִּי חִיָּא וְהוֹלִיכּוּ לְשׁוּק וְהָרָאָהוּ סַל שֶׁל עֲנָבִים וְשֶׁל תְּאֵנִים וְהַזְבּוּבִין עֲלֵיהֶם. אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא, זְבוּבִין אֵלּוּ וְאוֹתוֹ לְגִיזוֹן שׁוּין. כְּשֶׁעָלָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אֶצֶל אָבִיו, אָמַר לוֹ כִּן אִמְרַתִּי לְרַבִּי חִיָּא וְכִן הֵשִׁיב לִי. אָמַר לוֹ, כִּן כִּן נִתֵּן רַבִּי חִיָּא הַבְּבִילִי מִמֶּשׁ שֶׁהָשְׁנָה אוֹתָן לְזְבוּבִין, לְפִי שֶׁלְגִיזוֹנִים אֵלּוּ אֵינָן סְפוּגִים לְכָלוּם. אֲבָל זְבוּבִין, הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ בְּהֵן, שְׁנֵאֲמַר, וְהִנֵּה בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁרָק ה' לְזְבוּב אֲשֶׁר בִּקְצֵה יְאִרֵי גֹ' (שִׁם ו'). וְכֵן, וְשִׁלַּחְתִּי אֶת הַצְּרָעָה (שְׁמׁוֹת כ"ג), וּבְכַנְיָם וְצִפְרֵדְעִים.

וְכַנְיָם וְצִפְרֵדְעִים

בתנחומא

פרשה זו על פסוק ויוסף הורד מצרימה פתח בדין הבדלה על גר של עכו"ם ומייתי מעשה באנטונינוס כו', שאמר ר"ח זבובין אלו ואותו לגיזון שוין כו', א"ל כל כך נתן ר' חייא הבבלי ממש שהשוה אותן כו', אבל זבובין הקב"ה עושה שליחותו בהן וכו', וכן ושלחתי את הצרעה ובכנים וצפרדעים וכו'. ויש להבין הא מקרא מפורש הוא הרי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי והרי הקב"ה עושה שליחותו על ידם. והנביאים נתנבאו על אשור ונבוכדנאצר שעתידין לעשות, ומה מעליותיה דזבובין וכדומה שאמר שהקב"ה עושה שליחותו עלידיהם. אך הענין הוא על פי מה שכתב הרמב"ם (פרק ו' מהלכות תשובה) שאף על פי שגזר הקב"ה ועברום וענו אותם מכל מקום לא נפטרו המצרים מאחר שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד כו', וכל אחד ואחד מאותן המצרים והמריעים לישראל אלו לא רצה להרע להם הרשות בידו עיין שם והראב"ד השיגו כיון שאחד מוכרח ועל מי יחול הגזירה עיין שם. אך הפירוש נראה שהעונש על רצונם והנאתם שהיה להם בשעת מעשה שהצרו לישראל ואלו היו עושים רק לקיים הגזירה הקדומה מהשם יתברך היו עושים כזבוב העושה בשליחות הבורא ואין לו שום הנאה כלל והצפרדעים במצרים נכנסו לאש לקיים גזרת הבורא יתברך שמו (כמו שאמרו פסחים ג:). ועל מה שנהגו בשעת מעשה שהצרו לישראל בא העונש שמזה מבואר שלא עשו מפני הכרת הגזרה שהרי לא נגזר שיעשו בחשק וברצון. וזה המכוון גם כן שבזבובים וכדומה הקב"ה עושה בהן שליחותו כיון שאין עושים על ידי בחירתם ורצונם מה שאין כן אשור ונבוכדנאצר וכדומה אף שהם כלי זעמו של הקב"ה מכל מקום לא שייך לומר שהקב"ה עושה בהן שליחותו כיון שעושים ברצון עצמם וחשקם מה שלא נגזר עליהם. ואם היה מי מהם עושה בלא רצון ובחירה רק כמו שאר בעלי חיים שעושה להשלים הגזירה שגזרה ידיעתו הקדומה לא היה נענש כלל.

כי רמין